

**АГРЕСИВНІСТЬ ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ
ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС**

*Ушакова І.М., кандидат психологічних наук, доцент, Думітро Ю.В.
Національний університет цивільного захисту України*

Професійна діяльність фахівців небезпечних професій є емоційно напруженим видом соціальної активності, що супроводжується значними психічними і фізичними навантаженнями. Спеціальності ДСНС відносяться до числа професій підвищеного ризику і характеризується одним з найбільш високих рівнів екстремальності і професійного стресу. Виконуючи оперативно-службові та службово-бойові завдання в умовах, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я, працівники ДСНС можуть бути віднесені до групи ризику виникнення стресових станів і, як наслідок, розвитку психічної

дезадаптації, що призводить до соціально-психологічних порушень життєдіяльності, несприятливих змін особистості, які в подальшому негативно позначаються на стані здоров'я, на службових взаєминах, в сімейно-побутовій сфері особового складу, збільшують ризик самогубств тощо. Робота пожежних в екстремальних умовах є серйозним випробуванням фізичного і психічного здоров'я, що викликає необхідність її детального вивчення.

У дослідженні І.О. Котенева, праця пожежних відноситься до напружених умов діяльності на відміну від особового складу органів внутрішніх справ, які несуть службу в зоні збройного конфлікту. Л.М. Захарова діяльність пожежних відносить до особливих умов, Г.С. Нікіфоров до екстремальних умов. Ситуації на пожежі коли неможливий доступ до жертви, смерть або каліцтво дитини, знайомої людини, згідно з М.В. Леві, дозволяють віднести працю пожежних до екстремальних умов.

Збільшення особистісного потенціалу подолання екстремальності, на думку Б.Г. Ананьєва, можливо і необхідно за рахунок моделювання доцільних актів поведінки. Особливо важливим є таке моделювання у діяльності працівників ДСНС з метою формування конструктивного стилю поведінки в екстремальних ситуаціях, в яких вони часто виконують свої професійні обов'язки.

Таким чином, успішність професійної діяльності працівників органів та підрозділів ДСНС в екстремальних умовах залежить від багатьох психологічних, особистісних особливостей, в тому числі і від рівня агресивності.

Проблеми, що стосуються агресивності не тільки не втрачають своєї актуальності, але стають все більш важливими для психології. Аналізуючи проблеми впливу агресивності на професійну діяльність, можна пояснити багато соціальних проблем розвитку суспільства, службових відносин та особистості в цілому.

Ми виходимо з того, що агресивність – це стійка риса особистості, що виражається в готовності до агресії, а також у схильності сприймати та інтерпретувати поведінку іншої людини як ворожу.

У психологічній літературі відмічається що, загальна агресивність людини складається з таких факторів міжособистісних відносин: запальність, вразливість, зарозумілість, підозрілість, нетерпимість, непоступливість, схильність до домінування, мстивість, безкомпромісності. У високо агресивних суб'єктів всі ці властивості виражені сильніше, проте найбільший внесок у схильність до агресивної поведінки вносять запальність, образливість, мстивість. Відіграє роль і схильність людини до демонстративності, тобто до бажання весь час справляти враження на інших людей, привертати до себе увагу. Л. Берковець пише, що причиною агресивної поведінки в професійному спілкуванні, може бути також почуття образи.

Тому важливо виявити своєчасно причини та показники агресивної поведінки і враховувати їх при аналізі професійної діяльності пожежних – рятувальників ДСНС.

Для дослідження показників агресивності нами були використані методики: опитувальник Л.Г. Почебут та проективна методика «Неіснуюча тварина».

Як свідчать дані дослідження рівня агресивності, значна кількість досліджуваних (61 %) мають середній рівень агресивності, що означає, що їх агресивність можна назвати продуктивною: вона дозволяє їм краще розв'язувати проблеми, проявляти наполегливість та рішучість. Слабкий рівень агресивності мають 36 % досліджуваних. Високий та підвищений рівень агресивності продемонстрували лише по 3 % досліджуваних і саме вони вимагають особливої уваги в зв'язку з деструктивністю їх агресивності.

Найбільш вираженим у досліджуваних є вербальна агресивність. Це свідчить про те, що найбільш характерним проявом агресії для наших досліджуваних є вираження негативних відчуттів як через форму (крик, вереск, сварка), так і через зміст словесних відповідей (погрози, прокльони, лайка).

Дещо менше, але також на високому рівні вираженою є фізична агресія, що пояснюється бажанням діяти всупереч соціальним нормам та правилам, які заперечують прояв сили по відношенню до оточуючих.

На середньому рівні вираженим є показник предметної агресії. Для цього типу агресії характерно переносити почуття на оточуючі предмети (подушки, меблі, посуд). Такі показники можна пояснити страхом бути соціально неприйнятним, якщо прояв власної агресії спричинить шкоду життю та здоров'ю іншої людини.

Самоагресія також виражена на середньому рівні – це пояснюється такими характерними рисами, як невдоволеність власним статусом в соціумі, страх перед оточуючими та таке інше.

Емоційну агресію досліджувані майже не проявляють. Такі результати можна пов'язати з професією досліджуваних, для якої не є (або не має бути) характерним емоційне відчуження при спілкуванні з іншою людиною, супроводжуване підозрілістю, ворожістю, неприязню або недоброзичливістю по відношенню до неї.

Оскільки професійна діяльність працівників ДСНС, в основному, пов'язана зі взаємодією з іншими людьми (як колегами, так і постраждалими), агресивність може виступати важливим фактором її ефективності. Щоб з'ясувати це, ми провели кореляційний аналіз названих показників у досліджуваних. Було доведено, що ефективність професійної діяльності рятувальників – пожежних значуще корелює з середнім рівнем агресивності. Це означає, що агресивність може виступати адаптивним та стимулюючим фактором в ході виконання професійних обов'язків.

Отже, проведене дослідження показало, що, не зважаючи на доволі високий рівень нервово-психічної напруженості у наших досліджуваних не виявлено значних показників агресивності, що свідчить про її адаптивну роль в процесі життєдіяльності взагалі та в професійному розвитку зокрема. А ті працівники ДСНС, які мають високий і підвищений рівень агресивності

потребують психологічної допомоги з метою попередження порушень поведінки та міжособистісного спілкування.

Отже, найбільш характерними формами прояву агресії для наших досліджуваних є вербальна та фізична агресія. Майже не проявляють працівники емоційну агресію. Це свідчить про те, що найбільш характерним проявом агресивності для наших досліджуваних є вираження негативних відчуттів як через форму (крик, вереск, сварка), так і через зміст словесних відповідей (погрози, прокляття, лайка).

Таким чином, в професійному житті проявляються всі психічні якості працівника, що характеризують його як особистість, в тому числі і агресивність. Цим диктується необхідність проведення з працівниками ДСНС психологічної підготовки, заходів психогієни і психопрофілактики випадків порушення психічної рівноваги.